

JEZIK U PRAKSI

O NAZIVU AKROBATSKOG PLESA IZ AMERIKE

DANKO ŠIPKA

Filozofski fakultet, Sarajevo

Stručni rad

Primljen: 23. maja 1986.

Prihvaćen: 20. novembra 1986.

Na ulicama velikih gradova širom SAD pojavio se prije izvjesnog vremena sasvim nov ples sa nizom akrobatskih elemenata. Smatra se da je nastao pod uticajem pantomimske predstave »Doručak robota« — poput robota igrač se kreće u »izlomljenim« pokretima. Tako je nova igra i nazvana *breakdance* (*break* — lomiti, prelom, prekid; *dance* — ples).¹ Zahvaljujući brzom protoku informacija u savremenom svijetu, i kod nas je nedugo poslije svog nastanka stigao *breakdance*. Popularizaciji ove igre doprinio je i istoimeni film, čija smo dva dijela imali prilike da vidimo na bioskopskim platnima.

Nova zabava donosi i novu riječ, a riječ opet — kolebanja u načinu pisanja. U praksi se još nije pojavila niti je predložena domaća zamjena ovog engleskog naziva. Primorani smo, dakle, da prihvatimo tuđicu i pri tome da je prilagodimo *fonetskim* i *grafijskim* obrascima našeg jezika. Na to nas upućuje pravopisno pravilo o pisanju stranih riječi iz živih evropskih jezika:

»Zajedničke imenice i pridjevi koje smo primili ili koje primamo iz živih stranih jezika u naš jezik ulaze u onom obliku u kojem se čuju i usvajaju i zato se pišu onako kako se izgovaraju.«²

Tako oblik *break-dance*, koji smo zabilježili u zagrebačkom »Svijetu« od 27. 9. 1985. ne možemo prihvatiti. Naravno, ovo se odnosi samo na naziv igre. Naziv filma moguće je pisati i izvorno, kako nalazimo u »Oslobođenju« od 1. i 2. 10. 1985.³

¹ Iz niza značenja zabilježenih u rječnicima engleskog jezika izabrali smo ona koja su za naš slučaj relevantna.

² *Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika*, izd. Matica srpska — Matice hrvatska, Novi Sad — Zagreb 1960, str. 142.

³ Ovdje su, doduše, dijelovi naziva napisani odvojeno, a ne zajedno, kako bi trebalo.

U novinskoj praksi javljaju se kolebanja u pogledu grafijskog lika ove imenice, a i njen fonetski lik može izazvati nedoumice. Ovaj put rječnici nam ne mogu pomoći jer je riječ toliko nova da nigdje nije zabilježena.

Podimo od grafijske strane ovog problema. Ovdje je osnovna dilema da li riječ treba pisati kao složenicu ili polusloženicu. U praksi malazimo i jedno i drugo. Oblik *brejkdens* našli smo u »Političkim zabavniku« od 18. 10. 1985, na strani 10, i u »Malim novinama« od 3. 4. 1985, a oblik *brejk-dens* u »Oslobođenju« od 30. 9. 1985, na strani 6.

Ovo dvojstvo može se riješiti primjenom triju kriterija za sastavljeno, odnosno rastavljeno pisanje riječi:

- 1) značenja,
- 2) promjene,
- 3) akcenta.

Pošto naša riječ ima novo, jedinstveno značenje (označava vrstu plesa, a ne prekid i ples) i jedinstvenu promjenu po prvoj Beličevoj vrsti, pisanje izraza u dvije zasebne riječi (*brejk dens*) otpada. Ostaje da se utvrdi akcenat: da li oba dijela izraza imaju akcenat ili ne.

Da bismo to utvrdili, anketirali smo učenike (Srednjoškolski centar »Ognjen Prica« u Sarajevu) i studente (Filozofski fakultet u Sarajevu). Izbor uzorka čini nam se prirodnim jer je među mladima ovaj ples najpopularniji, a samim tim i upotreba naziva za njega najfrekventnija. Anketa je pokazala da je u optičaju samo oblik sa dva akcenta (*brèjk-dèns/brèjk-dèns*). Ponuđeni oblik sa jednim akcentom (*brèjkdens*) ispitanicima je bio stran, čak i smiješan.

Iz toga slijedi da bi ovu riječ trebalo pisati kao polusloženicu: *brejk-dens*. Isto ovo važi i za nazive filmova *Brejk-dens*, *Fleš-dens* i *Fut-luz*, naravno ukoliko ih pišemo fonetski.

Sljedeća dilema koja se javlja u vezi sa *brejk-densom* jeste fonetski lik ove riječi, odnosno njena adaptacija u našem jeziku. Naime, uočljiva je nesaglasnost između adaptacije iste engleske riječi (*break*) u našem primjeru i u nekim ranijim posuđenicama, na primjer: »brek² engl. (break) sport. 1. šansa, prigoda, dobra prilika; 2. niz pogodaka.« — kod Klaića⁴ ili »brek-daun (engl. break-down) kvar, poremećaj, nervni slom« — kod Ćirilova.⁵

Problem na koji nailazimo prilično je komplikovan jer adaptacija strane riječi zavisi od mnogo faktora i obično ne predstavlja otisak stranog fonetskog lika. Ipak u ovom slučaju poći ćemo od fonetskog lika u engleskom jeziku jer, očigledno, grafijski lik nije poslužio kao obrazac za adaptaciju.

Engleski fonetski lik ove lekseme možemo, u dijelovima, naći u bilo kom rječniku engleskog jezika — na primjer, kod Webster⁶: »break /brāk/ ...

⁴ Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi*, izd. Zora, Zagreb 1966, str. 178.

⁵ Jovan Ćirilov: *Rečnik novih reči*, izd. Narodna knjiga, Beograd 1982, str. 29.

⁶ Webster's Third New International Dictionary — G and C Merriam Company, Springfield, Massachusetts, U. S. A. 1976, p. 271.

ili kod Bensona⁷: »break (brejk) ...«. Ne treba da nas zbunjuju različiti načini bilježenja — u oba slučaja radi se o diftongu *ei*. Pošto ovaj glas kod nas ne postoji, mogu se javiti kolebanja u pronalaženju našeg fonetskog korelata.

Pravopisna pravila o transkripciji engleskih riječi iznesena u tački 171.⁸ polaze od oblika u pismu, a ne od fonetskog lika, pa nam ne mogu biti od koristi. Stoga smo rješenje potražili u radu profesora Mithata Ridanovića *Adaptacija i transkripcija imena iz engleskog jezika*⁹. O transkripciji diftonga iz našeg primjera Ridanović kaže da se ranije prenosio kao *e* u poziciji ispred bezvučnog suglasnika (ta pozicija nas i zanima) i nastavlja:

»Interesantno je, međutim, zapaziti da se novije pozajmljenice iz engleskog jezika koje sadrže ovaj diftong prenose gotovo isključivo sa *ej*: Lejk (Plesid), Kejp (Kaneveral). To vjerovatno proizlazi iz niza novih momenata, od kojih je, možda, presudan izmijenjeni stav prema pozajmljivanju iz engleskog: danas se nastoji što vjernije prenijeti engleska riječ jer time onaj ko je prenosi (obično novinar) pokazuje bolje poznavanje engleskog jezika i tako se izlaže manjoj kritici možda milionskog auditorija naših ljudi koji znaju bar nešto engleskog, za razliku od vremena naših djedova kada je taj auditorij bio nekoliko hiljada puta manji (da i ne govorimo o nepostojanju u ono vrijeme radija i televizije kao sredstava komunikacije sa tim auditorijem).«¹⁰

Možemo dodati da je među mladima ovo još izraženije — tijesna veza sa engleskim jezikom ostvaruje se preko kompjutera, rokenrola, filmova.

Brejk-dens spada u red novijih pozajmljenica pa bismo ga u tom obliku mogli priznati, utoliko prije što je to i jedini oblik koji se pojavljuje u praksi.

Zanimljivo je da je leksema koju posmatramo za veoma kratko vrijeme stvorila čitav jedan tvorbeni obrazac, čiji pojedini članovi pokazuju visok stepen jezičkog stvaralaštva svojstven žargonu i novinarskom stilu. U praksi smo zabilježili primjere: *brejker*, *brejkerski*, *brejkati*¹¹; *brejkdenseri*, *brejk plesači*, *brejkdens takmičenje*.¹² Valja napomenuti da bi u posljednja dva primjera trebalo pisati crticu jer se prvi dio ne mijenja, a složenica ima dva odnosno tri akcenta.

Da zaključimo: naš jezik nalazi se pod stalnom najezdom riječi iz engleskog jezika, što zahtijeva neprestano praćenje procesa njihove adaptacije. Pri tome uvijek treba imati u vidu pomjeranja u odnosu našeg prema engleskom jeziku.

⁷ Morton Benson: *Englesko-srpskohrvatski rečnik*, izd. Prosveta, Beograd 1971, str. 80.

⁸ *Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika*, izd. Matica srpska — Matica hrvatska, Novi Sad — Zagreb 1960, str. 152.

⁹ *Radovi Odjeljenja za jezik Instituta za jezik i književnost u Sarajevu*, knjiga VI, Sarajevo 1979.

¹⁰ Isto, str. 213.

¹¹ »Svijet« 27. 9. 1985.

¹² »Oslobođenje« 30. 9. 1985, str. 6.